

Zhydeeva L.I., Andriyenko O. M. Preparation of specialists of higher education of the specialty “Accounting and taxation”: problems the prospects of their solution.

In most educational establishments III and IV levels of accreditation specialization of preparation of students after separate direction begins not on 3-4 courses at preparation of bread-winners of higher education of the «first (bachelor)» level, and on a 5 course at preparation of the «second (master’s degree) level». At preparation of bread-winners of higher education from a «account and taxation» for establishments and organizations state a sector on 2 or 3 courses it is necessary to foresee the study of the theoretical bases of account in establishments state

It is necessary to mark that almost from all special disciplines it is foreseen a curriculum on audience employments only 30 % hours. Between that, for experimental accountants at represented economic operations, drafting and presentation of the financial and budgetary reporting arise up great number of questions which are expressly unsettled. From our point of view, for audience employments after the study of the special disciplines it is necessary to select not less than 70% hours from every discipline of foreseen by a curriculum.

At the study of discipline «Account and accounting is in budgetary establishments» on practical employments it is necessary to execute at first all operations by hand in order that students must were possibility lay hands on skills of thought above every economic operation and intuitional to understand where in what registers and how information accumulates and connection is what between them, and then from the use of software.

Keywords: establishments and organizations state a sector, accountant, bread-winners of higher education, registration disciplines

УДК 378:502/504-057.4

Козяр Михайло Миколайович,
доктор педагогічних наук,
професор, ректор

Купчак Мар’яна Ярославівна,
старший викладач кафедри права та
менеджменту у сфері цивільного захисту

*Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності
79000, м. Львів, вул. Клепарівська, 35
Львовский государственный университет
безопасности жизнедеятельности
79000, г. Львов, ул. Клепаровская, 35
Lviv State University of Life Safety
79000, Lviv, Kleparivska St, 35*

ПІДГОТОВКА ЕКОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток суспільства, застосування нових технологій виробництва, зростаючий негативний вплив людини на природу – все це призводить до значних проблем навколишнього середовища. Міжнародна спільнота останні десятиріччя акцентує особливу увагу на необхідності ефективної екологічної освіти, що зумовлює необхідність підготовки громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури, які базуються на нових критеріях оцінки взаємовідносин суспільства і природи. В світлі таких вимог головним завданням екологічної освіти в Україні є ефективна професійна екологічна підготовка через базову екологічну освіту.

Реалізація завдань професійної підготовки майбутніх екологів потребує розвиток особистості, здатної до плідної професійної праці в сучасних умовах, готової до професійної діяльності, яка не тільки володіє системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, а й відрізняється сформованістю і зрілістю професійно значущих якостей, відповідною

кваліфікацією. Це вимагає нових підходів до розробки змісту, форм і методів підготовки фахівців нової формації, впровадження у навчально-виховний процес закладів вищої освіти інноваційних технологій, а, в першу чергу, постановки чітких завдань та вироблення цілей екологічної підготовки.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання, пов’язані з екологічною освітою у вищій школі, у своїх дослідженнях розглядали: Є. Когай, Л. Сидоренко, А. Урсула (методологічні підходи до екологічної освіти з точки зору філософії); Л. Лук’янова, М. Симоновська, О. Сластеніна, А. Степанюк (теоретико-методологічні проблеми екологічної освіти); О. Гуренкова, О. Колонькова, О. Максимович, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, А. Хрипунова, С. Шмалей (поняття екологічної компетентності та її розвиток); І. Ковальчук, Н. Семенюк (інноваційні освітні технології у підготовці фахівців екологічного профілю); П. Мітрясова, Н. Рідей, С. Рудишин (окремі проблеми професійної екологічної освіти).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Однак, не дивлячись на роботи численних науковців з вивчення багатогранної проблеми екологічної освіти, на нашу думку, залишаються недостатньо висвітленими аспекти підготовки екологів до професійної діяльності як педагогічної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під екологічною освітою розуміємо неперервний процес засвоєння цінностей і понять, які спрямовані на формування умінь і навичок, необхідних для осмислення й оцінки взаємозв'язків між людьми, їхньою культурою і навколишнім середовищем, формування екологічного мислення і світогляду, які базуються на принципах екологічної відповідальності [1].

Згідно з «Концепцією екологічної освіти України» основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності [2, с.23].

Екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права.

Сьогодні в Україні професійна підготовка майбутніх екологів здійснюється на етапах здобуття вищої екологічної і післядипломної екологічної освіти. Професійна підготовка майбутнього еколога проводиться за двома напрямками: фахівців-екологів різного освітньо-кваліфікаційного рівня для освітньої галузі (вчителів, викладачів) (готують педагогічні ВНЗ та класичні університети) та фахівців-екологів для державних органів управління в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, громадських організацій, для підприємств, установ, організацій різних галузей народного господарства [2, с. 25]. Обидва напрями є важливими для ефективного довготривалого розвитку суспільства. Успіх вирішення завдань екологічного навчання та виховання підростаючого покоління цілком залежить від професійної майстерності та ерудиції викладача-еколога, адже основу екологічної підготовки складають знання, що належать до інформаційно-пізнавальної складової екологічної культури [3, с. 32]. Від професійної діяльності майбутнього еколога, що працюватиме за другим напрямом, залежить вирішення питань екологічної безпеки не тільки окремого регіону, але й всієї країни, всієї планети як глобальної екосистеми.

Підготовка до професійної діяльності май-

бутніх екологів має здійснюватися як цілісна поетапна система, яка забезпечить засвоєння екологічних знань, перетворення їх в екологічну діяльність за умови еколоґо-професійної спрямованості навчального матеріалу, розвиток у них екологічного мислення, неперервності екологічної підготовки та міждисциплінарних зв'язків, цілісності теоретичної, практичної та наукової роботи, написання пошукових і дослідницьких робіт, і як результат – розвиток творчого потенціалу, моральних поглядів і переконань, задатків кожної особистості, вольових рис і характеру. Вони є одним із джерел нахилів і інтересів людини, умовою розвитку здібностей і обдарувань.

Професійна освіта екологів передбачає підготовку за різними спеціалізаціями, вибір яких визначається вищим навчальним закладом. Вузька спеціалізація дозволяє забезпечити глибше засвоєння студентами професійних знань, практичних вмінь і навичок, але утруднює переміну спеціальності і професії у зв'язку з потребами виробництва, що змінюються. Тому, у вітчизняній системі професійної освіти перевага надається підготовці фахівців широкого профілю. Разом з тим, майбутні екологи здобувають базові професійні знання та вміння за цілою низкою різних спеціалізацій: екологічна безпека та збалансоване природокористування; екологічний аудит; екологія і безпека життєдіяльності; екологія та охорона навколишнього середовища; екологічний контроль; економіка довкілля та природокористування; інформаційні технології в екології; управління екологічною безпекою; організація природоохоронної діяльності; правові аспекти екології; екологія будівництва; екологія лісового, заповідного, садово-паркового, рибного, курортного і рекреаційного господарств; екологія виробництва; урбо-, гідро-, агро-, радіоекологія [4, с. 56-60].

Екологічна освіта відіграє важливу роль в житті сучасного суспільства за рахунок реалізації таких головних функцій [5, с. 147]:

1) освітньо-виховної. Можна сказати, що саме екологічна культура робить людину людиною. Індивід стає людиною, членом екологічного суспільства, особою у міру соціалізації, тобто засвоєння екологічних знань, мови, екокультурних символів, цінностей, норм, звичаїв, традицій свого народу й усього людства. Екологічна культура особистості асоціюється з розвинутими творчими екоздібностями, розумінням екомистецтва, все це досягається в процесі екологічного виховання і навчання;

2) інтеґративної та дезінтеґративної. Засвоєння культури створює у людей відчуття суспільності, приналежності до однієї нації, народу, релігії, групи тощо. Таким чином, екокультура об'єднує людей, інтеґрує їх, забезпе-

чує цілісність суспільства. Проте об'єднуючи одних, вона протиставить їх іншим, роз'єднує більш ширші співсуспільства. В середині цих більш ширших співсуспільств можуть виникати культурні конфлікти. А, отже, культура може виконувати й дезінтегруючу функцію;

3) регулюючої функції. В ході процесу екологізації цінності, ідеали, норми поведінки стають частиною самопізнання особистості, вони формують та регулюють її поведінку. Можна сказати, що екологічна культура в цілому визначає ті рамки, в яких може і повинна діяти людина. Екологічна культура регулює поведінку людини в екосуспільстві, сім'ї, на виробництві та побуті тощо тому, що вона містить систему заборон і попереджень.

Також до функцій екологічної освіти можемо віднести:

- організацію гармонійних взаємовідносин суспільства та природи, враховуючи практичні потреби суспільства й прагнення природи до підтримки стабільності власного нормального стану і збереження умов для існування і розвитку людства;

- формування певних стереотипів поведінки щодо природи у окремих індивідів, так і суспільства в цілому;

- створення можливості передбачення негативних наслідків людської діяльності, результатів перетворення природи;

- управління ставленням суспільства до природи у процесі господарської діяльності [6, с. 201].

Важливе значення для формування майбутнього еколога має екоцентрична екологічна свідомість, що забезпечує розуміння особистістю суті екологічних проблем, їх природи і джерел розвитку, розуміння ролі й можливостей екологічної освіти у розв'язанні екологічних проблем; потреба особисто брати участь у природоохоронних заходах, моральна відповідальність у стосунках з природою; вміння проводити просвітницьку роботу. Екоцентрична екологічна свідомість повинна прийти на зміну антропоцентричній екологічній свідомості, що характеризується протиставленням людини, як найвищої цінності, і природи як її власності, власне природа розглядається як об'єкт односторонньої дії людини, а характер мотивів і цілей взаємодії людини і природи носить прагматичний характер [7, с. 125].

У змісті екологічної освіти науковці виокремлюють наступні складові [8, с. 132]:

- наукові знання про зв'язки у системі «людина – суспільство – природа» (система уявлень, понять, закономірностей, що є відображенням філософських, технічних, правових і моральних аспектів екології у їх розвитку);

- знання про доцільні способи діяльності особистості у природному середовищі;

- досвід емоційно-ціннісного ставлення людства до природи, що включає почуття, мотиви, ціннісні орієнтації, переконання, на основі яких формується усвідомлення людиною свого місця у світі і готовність до практичної діяльності;

- досвід практичної екологічної діяльності, у тому числі й творчої. До такої діяльності включаються усі види і форми діяльності людини, пов'язані з раціональним вирішенням екологічної проблеми, екологізацією суспільного виробництва і всієї соціальної діяльності, тобто вона охоплює різні види діяльності людини як у матеріальній, так і в ідеальній сферах, пов'язаних з пізнанням, освоєнням, перетворенням і збереженням навколишнього середовища.

Екологічна освіта повинна базуватися на таких принципах:

- неперервності, комплексності, системності і систематичності, що забезпечують організаційні умови формування екологічної культури особистості, наступності між окремими ланками освіти;

- виховання розуміння цілісності, єдності навколишнього середовища, нерозривного зв'язку його компонентів, взаємообумовленості природних процесів;

- міждисциплінарного підходу до формування екологічної культури, який передбачає не механічне впровадження різнобічних знань екологічного спрямування у зміст різних предметів, а їх логічне підпорядкування основній меті екологічної освіти;

- спрямованості навчання на розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості, гармонізації зв'язків з навколишнім середовищем;

- ступеневості, що передбачає вертикальну інтеграцію екологічної освіти, яка забезпечує неперервне підвищення рівня сформованості екологічної культури;

- доступності системи екологічної освіти, враховуючи різноманітні форми і методи;

- діагностичності, що полягає у можливості діагностувати рівень сформованості екологічної культури, з метою її подальшої корекції;

- природовідповідності, тобто у відповідності форм і методів екологічної освіти психолого-фізіологічним, віковим і фізичним особливостям студента;

- диференційованості та варіативності, що передбачає диференціацію змісту екологічної освіти та виховання, використання різноманітних програм, форм і методів навчання, враховуючи потреби у екологічних знаннях;

- наочності, що буде сприяти свідомому, активному сприйманню, осмисленню і засвоєнню матеріалу, вихованню спостережливості;

- принцип єдності наукової і навчальної діяльності викладачів і студентів;

– принцип професійної спрямованості навчально-пізнавальної діяльності студентів, зв'язку навчання з практичною діяльністю [9, с. 29].

Професійна і практична підготовка майбутніх екологів має включати комплексне збалансоване поєднання дисциплін природничого, технологічного, економічного, юридичного і соціокультурного напрямів. Використовуючи отримані знання, студент повинен формувати навички з організації професійної діяльності, розвивати екологічну свідомість і грамотність, формувати організаторські та професійні навички, необхідний інтелектуальний рівень, здатність до системного творчого мислення, вміння оцінювати історичні та сучасні процеси і проблеми в житті країни, професійно вирішувати питання з метою отримання найкращих кінцевих результатів.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Отже, екологічна освіта взагалі та підготовка майбутніх фахівців з екології зокрема є одним із ключових питань для вищої школи на сучасному етапі розвитку суспільства. Сама система екологічної освіти має будуватися на формуванні екоцентричної свідомості студентів. Підготовка екологів до професійної діяльності повинна включати не тільки знання та уміння з обраної спеціалізації, але й базові знання з інших напрямів екологічної підготовки та формувати навички самоосвіти, тобто готувати фахівця, який зміг би при потребі швидко поміняти профіль своєї діяльності. Такий підхід вимагає впровадження у процес підготовки фахівців з екології інноваційних освітніх технологій, до числа яких відносяться й інформаційні. Це і буде предметом наших подальших досліджень.

Література

1. Основи стійкого розвитку: навчальний посібник / За редакцією Л. Г. Мельника. – Суми: «Університетська книга», 2005. – 654 с.
2. Концепція екологічної освіти України // Директор школи. – 2002. – № 16 (208). – С. 20-29.
3. Пруцакова О. Л. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / О. Л. Пруцакова, Н. А. Пустовіт, Л. Д. Руденко, О. О. Колонькова. – К.: «Педагогічна думка», 2008. – 64 с.
4. Білецька Г. А. Становлення професійної екологічної освіти в Україні / Галина Анатоліївна Білецька // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2001. – № 5. – С. 56-60.
5. Войтова Л. В. Формування екологічної культури майбутніх соціальних педагогів у педагогічному ВНЗ / Людмила Володимирівна Войтова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – Вип. 5 (Ч. 1). – С. 144-150.
6. Салтовський О. І. Основи соціальної екології: навчальний посібник / Олександр Іванович Салтовський. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 382 с.
7. Дерябо С. Д. Экологическая психология и педагогика / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов н/Д.: Феникс, 1996. – 476 с.
8. Стефанків О. М. Рационалізація природокористування в АПК та формування екологічної свідомості населення: монографія / О. М. Стефанків, О. М. Максимович. – Івано-Франківськ: Сімік, 2012. – 180 с.
9. Климчик О. М. Екологія. Вступ до фаху: навчальний посібник / О. М. Климчик, П. М. Малайчук, Т. М. Мислива, В. П. Дубровський. – Житомир: Житомирський національний агроекологічний університет, 2008. – 344 с.

References

1. Osnovy stiykoho rozvytku: navchal'nyy posibnyk / Za redaktsiyeyu L. H. Mel'nyka. – Sumy: «Universytets'ka knyha», 2005. – 654 s.
2. Kontseptsiya ekolohichnoyi osvity Ukrayiny // Dyrektor shkoly. – 2002. – № 16 (208). – S. 20-29.
3. Prutsakova O. L. Formuvannya ekolohichnoyi kompetentnosti shkolyariv: nauk.-metod. posibnyk / O. L. Prutsakova, N. A. Pustovit, L. D. Rudenko, O. O. Kolon'kova. – K.: «Pedahohichna dumka», 2008. – 64 s.
4. Bilets'ka H. A. Stanovlennya profesiynoyi ekolohichnoyi osvity v Ukrayini / Halyna Anatoliyivna Bilets'ka // Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohika. – 2001. – № 5. – S. 56-60.
5. Voytova L. V. Formuvannya ekolohichnoyi kul'tury maybutnikh sotsial'nykh pedahohiv u pedahohichnomu VNZ / Lyudmyla Volodymyrivna Voytova // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. – 2012. – Vyp. 5 (Ch. 1). – S. 144-150.
6. Saltovs'kyu O. I. Osnovy sotsial'noyi ekolohiyi: navchal'nyy posibnyk / Oleksandr Ivanovych Saltovs'kyu. – K.: Tsentri navchal'noyi literatury, 2004. – 382 s.
7. Deryabo S. D. Ekolohicheskaya psikhologhiya i pedahohyka / S. D. Deryabo, V. A. Yasvyn. – Rostov n/D.: Fenyks, 1996. – 476 s.
8. Stefankiv O. M. Ratsionalizatsiya pryrodokorystuvannya v APK ta formuvannya ekolohichnoyi svidomosti naselennya: monohrafiya / O. M. Stefankiv, O. M. Maksymovych. – Ivano-Frankivs'k: Simyk, 2012. – 180 s.
9. Klymchuk O. M. Ekolohiya. Vstup do fakhu: navchal'nyy posibnyk / O. M. Klymchuk, P. M. Malyarchuk, T. M. Myslyva, V. P. Dubrovs'kyu. – Zhytomyr: Zhytomyrs'kyu natsional'nyy ahroekolohichnyy universytet, 2008. – 344 s.

Козяр М. М., Купчак М. Я. Підготовка екологів до професійної діяльності як педагогічна проблема.

У статті розглянуто основні аспекти підготовки майбутніх екологів до професійної діяльності в умовах навчальних закладів вищої школи. Визначено головні функції екологічної освіти, до яких віднесено освітньо-виховну, регулюючу, інтегративну та дезінтегративну функції. Особлива увага звертається на те, що екологічна освіта спрямована на організацію гармонійних взаємовідносин сучасного суспільства та природи; формування певних стереотипів поведінки по відношенню до природи як у окремих індивідів, так і суспільства в цілому; створення передумов до можливості передбачення негативних наслідків людської

діяльності, результатів перетворення природи; управління та ставленням суспільства до природи у процесі господарської діяльності. Виділено головні складові екологічної освіти, до яких відносяться: наукові знання про зв'язки у системі «людина – суспільство – природа»; знання про доцільні способи діяльності особистості у природному середовищі; досвід емоційно-ціннісного ставлення людства до природи; досвід практичної екологічної діяльності, у тому числі й творчої. Розглянуто принципи екологічної освіти, а саме: неперервності, комплексності, системності і систематичності; виховання розуміння цілісності та єдності з навколишнім середовищем, нерозривного зв'язку його компонентів, взаємозв'язків та взаємообумовленості природних процесів; міждисциплінарного підходу до формування екологічної культури; спрямованості навчання на розвиток ціннісно-мотиваційної сфери особистості; ступеневості; доступності системи екологічної освіти; природовідповідності; диференційованості та варіативності; наочності; принцип єдності наукової і навчальної діяльності викладачів і студентів; принцип професійної спрямованості навчально-пізнавальної діяльності студентів. Зроблено висновок про те, що підготовка майбутніх екологів до професійної діяльності повинна включати не тільки знання та уміння з обраної спеціалізації, але й базові знання з інших напрямів екологічної підготовки та формувати навички самоосвіти. Такий підхід вимагає впровадження у процес підготовки фахівців з екології інноваційних освітніх технологій, до числа яких відносяться й інформаційні.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічна культура, екологічна компетентність, екологи.

Козяр М. М., Купчак М. Я. Подготовка экологов к профессиональной деятельности как педагогическая проблема.

В статье рассмотрены основные аспекты подготовки будущих экологов к профессиональной деятельности в условиях учебных заведений высшей школы. Определены основные функции экологического образования, к которым отнесены образовательно-воспитательная, регулирующая, интегративная и дезинтегративная функции. Особое внимание обращается на то, что экологическое образование направлено на организацию гармоничных взаимоотношений современного общества и природы; формирование соответствующих стереотипов поведения по отношению к природе как у отдельных индивидов, так и общества в целом; создание предпосылок к возможности предсказания негативных последствий человеческой деятельности, результатов преобразования природы; управление отношением общества к природе в процессе хозяйственной деятельности. Выделены основные составляющие экологического образования, к которым относятся: научные знания о связях в системе «человек – общество – природа»; знания о целесообразных способах деятельности индивидуума и общества в естественной среде; опыт эмоционально-ценностного отношения человека к природе; опыт практической экологической деятельности, в том числе и творческой. Рассмотрены принципы экологического образования, а именно: непрерывности, комплексности, системности и систематичности; воспитания понимания целостности и единства с окружающей средой, неразрывной связи ее компонентов, взаимовлияния и взаимообусловленности процессов в природе; междисциплинарного подхода к формированию экологической культуры; направленности обучения на развитие ценностно-мотивационной сферы личности; постепенности, очередности; доступности системы экологического образования; диагностируемости; природосоответствия; дифференцированности и вариативности; наглядности; принцип единства научной и учебной деятельности преподавателей и студентов; принцип профессиональной направленности учебно-познавательной деятельности студентов. Сделан вывод о том, что подготовка будущих экологов к профессиональной деятельности должна включать не только знания и умения по выбранной специализации, но и базовые знания по другим направлениям экологической подготовки и формировать навыки самообразования. Такой подход требует внедрения в процесс подготовки специалистов-экологов инновационных образовательных технологий, к числу которых относятся и информационные

Ключевые слова: экологическое образование, экологическая культура, экологическая компетентность, экологи.

Kozyar M.M., Kupchak M.Y. Environmental training to the profession as a pedagogical problem.

The article discusses the main aspects of the future environmentalists to the profession in terms of schools of higher education. Identifies the key features of environmental education, which include education and upbringing, regulatory, integrative and disintegrative functions. Particular attention is drawn to the fact that environmental education is aimed at: organization of harmonic relationships of modern society and nature; the formation of certain behavior in relation to the nature of both individuals and whole society; creating conditions for possible prediction of adverse effects of human activities, the results of the transformation of nature; management of society's attitude toward nature in course of economic activity. Highlight the main components of environmental education, which include: scientific knowledge on the links in the «human – society – nature»; knowledge of appropriate methods of the individual in the environment; experience emotional and value attitude to human nature; practical experience in environmental activities, including creative. The principles of environmental education, namely: continuity, comprehensiveness, consistency and regularity; education understanding of integrity and unity with the environment, indissoluble connection of its components, interconnection and interdependence of natural processes; interdisciplinary approach to the formation of ecological culture; focus training on the development of value-motivational sphere of personality; level system; availability of environmental education; diagnostic; nature of the situation; differentiation and variability; clarity; principle of unity of scientific and educational activities of faculty and students; the principle of professional orientation of teaching and learning of students. It is concluded that the future environmental training for professional activity should include not only knowledge and skills in the chosen specialization, but also basic knowledge of other areas of environmental training and skills to form self. This approach requires implementation in the training of specialists in ecology innovative technologies, which include and information.

Keywords: environmental education, ecological culture, ecological competence environmentalists.